

ԿՐԹՆԵԿԱՆ

ՀՈԳԻՆ ՈՐՈՆՈՒՄԸ

«Հոգին է կենդանաւար,
մարմին ինչ ոչ օգնէ»
(ՅՈՒՀ. Զ. 46):

Աւետարանի այս պատգամը զմեզ կը դնէ երկու իրարու բաղխող ըմբռնումներու, աւելի ճիշդ զիրար վանող քաղաքակրթութիւններու և ապրումներու զիմաց, հոգեկանին և մարմնականին:

Պատմութիւնը ողբերգական պայքարն է նիւրիքն և հոգիքն, գաղափարին և եսին, և պատմութիւնը դուցէ բնաւ չկրնայ լուծել դաշն, իր ընկերային և իմաստասիրական հաշտեցման առաջարկներով: Ի՞նչ փոյթ սակայն որ պատմութիւնը յաճախ անողոք մնայ բարձրագոյն արժէքներու նկատմամբ, առանց հոգեկանին, նիւթական աշխարհը հազիւ թէ մարդկային է:

Ծանօթ է ձեզի խօսքը արձանագրուած Ապոկոնի տաճարի ճակատին վրայ, «Ծանիր զքեզ»: Տէլփեան այս պատգամը կը նշանակէր ճանչցի՛ր ինքզինքդ, ով մահկանացու, բայց ո՛չ զԱստուած: Յոյն իմաստունները զայն կը նկատէին հրաւեր մը իմաստասէրներուն, իրաւամբ մտածելով թէ մարդուն ներքին էութիւնը առաջին որբարանն է աստուածութեան, ու կը ջանային հետեւաբար արձանագրել իրենց հոգիներուն մէջ բառերը Տէլփեան այս պատգամին:

Հոս է որ կը սկսի զիւտը կեանքին, և այս որոնումին մէջ է միայն որ մարդը կը հասկնայ ինքզինքը ու կը սովորի իր ճիշդ անունը, խորհուրդի մը մէջէն ժայթքող:

Մայր մը բնաւ չի կրնար մոռնալ այն վայրկեանը, երբ իր պղտիկը առաջին անգամ ըլլալով արտասանած է Մայր բառը: Մանկան այնքան ժպտաներէն վերջ, որոնց մէջ լուռ կերպով կը ծաղկէր արդէն մըտքին լոյսը, այս կոչը ժայթք մըն է հոգիի, լոյսին եկած ալիւս: Ու մայրը կը շարունակէ հրճուիլ մանկան այս յայտնութեանը համար, վառնդի մանուկը ճանչցած է իր մայրը:

Նոյն է պարագան մարդուն համար, մենք չենք գիտեր թէ ո՞վ ենք մենք, ու ամէն օր մենք մեր մէջ կը գտնենք չպեղուած մարդեր, անծանօթ աշխարհներ, տիեզերք մը ամբողջ որ ի կարեկիւթեան է, զորս պէտք է ճանչնալ: Մեր կեանքին խորհուրդը ծանօթ է մեզի, մեր յոյսերն ու երազները, մեր ցաւերն ու տկարութիւնները, մեր մեծութիւններն ու թշուառութիւնները, ծովը յուզող ալիքներուն մօտ կը շարժին մեր մէջ, առանց վերջնականօրէն պատուել կարենալու գանձք ծածկող խորհուրդը:

Ահա մեր սիրելի բարեկամը, որուն կը բարակենք, բռնած իր ձեռքը մերինին մէջ, իբրև գրաւական մեր բարեկամութեան: Մեր որոնածը սակայն այս ձեռն մէջ, մեր բարեկամին ձեռքը բռնել չէ՛, այլ ատով հաղորդուիլ իր հոգիին, որ գերագոյն խորհուրդն է իր անձին: Այս կերպը սակայն մեզի քիչ անգամ կրնայ մօտեցնել անհատներու ներքին մարդուն: Իսկ բազմութիւնները մարդոց, որոնց ո՛չ լեզուն և ոչ ապրումները մեզի ծանօթ են, մշտապէս կը մնան անծանօթ մեզի, ստեղծելով սիրոյ գերագոյն ողբերգութիւնը, եղբայր մարդէն եղբայր մարդերուն զլացուած:

Մարդկութիւնը կորստեան մէջ է, որովհետև քաղաքական, տնտեսական, ընկերային և կրթական հարցերը անորոշութեան և տգիտութեան մէջ կը մնան, և մեր մտքին առջև միշտ ներկայ է սա հարցումը, ի՞նչ է մարդը, ի՞նչ է իրական արժէքը մարդուն՝ որուն բաժնեկից ենք բոլորս: Անուշիկ այս մանուկը որուն անմեղ ժպիտը լոյս և անմեղութիւն կը ցանէ մեր հոգիներուն մէջ, կրնա՞ս դուշակել թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ քանի մը տասնեակ տարիներ վերջ: Անշուշտ կը զգաս թէ ան միջոց մը չէ, այլ նպատակ մը և վախճան մը միանգամայն և թէ անսահման բան մը կը կապէ քու հոգիդ անոր:

Սակայն մեր բոլոր գործունէութիւնները մեծաւ մասամբ դարձած են մեքենական, և ինչ որ հոգիին է, անսահման ու անմահ, կը կորսուի առօրեայի տաղտուկին և զանազան զիւմակներ կրող մարդոց խմբաւորումներուն մէջ: Գտնել ինքզինքը, ճանչնալ իր հոգիին արժէքը, մեծագոյն իրողութիւնն է կեանքին:

Դիւրին չէ անտարակոյս բացատրել թէ ինչպէս կը հիանանք արուեստի գլուխ գործոցի մը վրայ, որ մեզ կ'առնին քնէ, և որուն մեր հոգիին մէջ ստեղծած ուրախութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց գեղեցիկին գէմքը, որ կը նոյնանայ մեր հոգիի ներքին անճառելի սպասումին հետ:

Ինչ որ ալ ըլլայ արուեստի առարկան, պատկեր կամ երաժշտական յորինում, անիկա իր երանգներէն և գիծերէն անդին ունի իրողութիւն մը՝ որ չի պատկանիր ոչ մէկ ժամանակի և տեղի, որ կը ճառագայթէ բոլոր արուեստի գործերէն, ըլլան անոնք անցեալ կամ նոր, իրականութիւն մը չաւիտենական, խորհրդաւոր և անձանօթ, որուն կը մագնիսուի մարդուն հոգին քաղցրօրէն ու հիացումով: Ու ի՞նչ տեսարան որ արուեստի այս հաղորդականութիւնը դարերով մնացած է նոյն՝ բոլոր սերունդներուն համար, որովհետեւ ճշմարիտ արուեստագէտը ան է որ կրնայ զիմագրաւել անտեսանելի ներկայութիւնը գեղեցկութեան և արտայայտել դայն: Այս ներկայութիւնն է որ կը կազմէ միութիւնը բոլոր արուեստի գործերուն, ճառագայթեցնելով անոնց ներքին կեանքը: Մենք այլևս արուեստի գործի մը առջև չենք դգար ինքզինքնիս, այլ ներքին և զազանի խորհուրդի մը զիմաց, ուր մեր սիրտը կ'այլի անսահման իրականութեան մը հպումէն, և բան մը դէմ առ դէմ կուգայ մեր հոգիին, յսեմ ու գեղեցիկ, որուն գէմքը սակայն անձանօթ չէ մեզի:

Դիտութիւնը իր կարգին ունի նոյն ճամբան, հանդիպելու համար գերագոյն իրականութեան, որուն նիւթական պրպտումները կանգ չեն առներ անտարակոյս ամէն որ նոր փորձառութիւններ և գիւտեր արձանագրելէ, սակայն խորունկ ձգտումը որ կը կապէ Փիւթագորասն ու Այնշթայնը, նման են իրարու: Այս է այն իրողութիւնը, որուն հետապնդման մէջ են բոլոր խուզարկուները, և որ իր լուսաւոր յայտնութեան մէջ անոնց ազդեցիկ կուտայ վերջնական ելլեման, որ գերագոյն և ստոյգ ճշմարտութիւնն է և կեանք մը՝ աւելի թանկ քան իրենցինը:

Ահա այն գերագոյն սրբութիւնը որուն կը զոհեն ինքզինքնին արուեստագէտներն ու գիտունները բոլոր ժամանակներու: Ահա

ճշմարտութիւնը որուն մէջ կը նոյնանան բոլոր սուրբերն ու հերոսները, որոնելու զԱստուած իր գործին մէջ:

Ամէն էակ, նման դիտունին և արուեստագէտին, կրնայ որոնել իր հոգիին գէմքը, և վայելիլ անոր յաւերժական ներկայութիւնը ինքզինքնին մէջ: Շատեր կրնան կարծել թէ իրենք անհաւատներ են կամ զուրկ հաւատալու կարողութենէն. այդպիսիները կը նմանին Աւետարանի մէջ յիշատակուած Սամարուհիին որ կ'անգրտանար իր հոգիին ծարաւ և դայն լեցնող գերագոյն կարելիութիւնը, կարծելով թէ գերագոյն աստուածութիւնը կը գտնուի Գարիգին լերան սրբարանին մէջ, առանց ժտածելու թէ ան կը գտնուէր նախ իր հոգիին մէջ:

Արուեստագէտը իբրեւ աշակերտ Գեղեցկութեան, գիտէ թէ ինք ի վիճակի չէ իրագործելու արուեստը իր ամբողջութեան մէջ: Իր բոլոր գիւտերուն և իրագործումներուն մէջ ինքը սկսող մըն է լուի: Անշուշտ փելի վարագոյր մը կ'արգիլէ զինքը տեսնելու այն գէմքը՝ որ կ'առնինքնէ իր բովանդակ էութիւնը, սակայն միւս կողմէն իր կեանքը կը հոսի այդ հետապնդումին մէջ, ամէն օր աւելի աճուն թոխքով մը, որուն ուրուագրումը կը փորձեն անընդհատ իր ձեռքերը:

Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ինչ է ան, և կամ թէ ինչ չէ ան, որ լուսաւոր սիւնի մը պէս կը յայտնուի մեր մէջ յաճախ: Բոլոր անոնք որ կ'ապրին զԱստուած, չեն կրնար ըսել ու յայտնել զԱյն ամբողջապէս, Անիկա կը մնայ խորհուրդ մը՝ որ իր լուսաւոր գիծերը կը զրոյմէ մեր հոգիին վրայ: Եթէ զինք կը կոչենք բարի, արդար և ողորմած, այդ յատկութիւնները նախ մերն են իրեն ըլլալէ առաջ. մեր բառերը հազիւ թէ ի վիճակի են զինքը որակելու, որ վեր է ամէն բանէ և անորակելի է ըստ ինքեան: Անոր հետ խօսելու լեզուն լուսութիւնն է և լուսութեան մէջ միայն Ան կրնայ յայտնուիլ հոգիներուն:

Մ. Վ.